

Η Επανάσταση του Θέρισσου

ΟΓΔΟΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΠΟΙΪΑ ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Του ΚΩΣΤΑ ΚΛΕΙΔΗ

Στην επέτειο των ογδόντα χρόνων από την εποποιΐα του Θέρισσου, το «Κ.Β.», δημοσιεύει σε αποκλειστικότητα το χρονικό της επανάστασης αυτής και τα συμπεράσματά της που έγραψε ο συνεργάτης μας Κώστας Κλειδής. Ο συγγραφέας του «Με τη λάμψη στα μάτια» αναλύει το Θέρισσο στο βιβλίο του και έχει μελετήσει όλες τις πλευρές της μεγάλης αυτής ώρας του Κρητικού λαού που άνοιξε το δρόμο για την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.

10 Μαρτίου 1905, πεντακόσιοι ένοπλοι αριστοκράτες στο πρόσωπο του Ελ Βενιζέλου με επικεφαλής τον ίδιο, πιάσανε ένα χωριό — φρικτό οχυρό στα Λευκά Όρη. Από τότε ο Θέρισσος θα ηρωθεί σε σύμβολο, που θα συναρπάσει και θα δείχνει το δρόμο. Θα ζει στις ψυχές. Δεν διδάσκεται στα σχολεία και η μεγάλη αυτή επανάσταση είναι ελάχιστη γνωστή, ενώ αποτελεί την περυσία της Κρητικής τόλης και της φρόνησης, σημάδεψε την πορεία του ηρώου και όλου του Έθνους.

Το 1905 ισχύει το καθεστώς της «Κρητικής Πολιτείας» ένας τύπος απονομίας με Αριστοτή τον πρίγκιπα Γεώργιο γιού του βασιλιά της Ελλάδας Γεωργίου Α'. Ο Βενιζέλος παρ' ότι περιβάλλεται με αίγλη από την επανάσταση του 1897 είναι απομονωμένος και έχει λίγους φίλους κυρίως όταν από το 1901 ο πρίγκιπας τον απολύει από Υπουργό Δικαιοσύνης. Ο Αριστοτής έχει σχεδόν μεταβληθεί σε δικτάτορα και θέλει τη διατήρηση αυτού του καθεστώτος για να διατηρήσει τη θέση του ηρώου.

Ο Βενιζέλος έχει πετύχει να συσπειρώσει γύρω του όλους τους διασπορασμένους στην τακτική αυτή του Γεωργίου. Στέλνει μια επιτροπή από ηρωικούς αγωνιστές του επαναστάσεων με αιτήματα. Ο Γεώργιος όχι μόνο τα απορρίπτει αλλά και τους προσβάλλει. Η απορριψη έχει δοθεί. Οι ένοπλοι 20 οικογενειών ανεβαίνουν στο Θέρισσο, κηρύσσουν συνέλευση, ψηφίζουν την ένωση και απαιτούν την απομάκρυνση από την Κρήτη του Γεωργίου και ένα νέο καθεστώς, που θα κατοχυρώσει την ένωση και θα καταργεί την αυτονομία και τις αναθεώσεις της κάθε πέπε χρονία.

Εγγυητές της ειρήνευσης στο νησί μετά την αποχώρηση των Τούρκων είναι οι Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Ιταλία, Γαλλία, Ρωσία). Έχουν στρατεύματα στο νησί που είναι εγκατεστημένα στις πόλεις και βέβαια σαν στόχο τη διατήρηση του ίδιου καθεστώτος στην Κρήτη ακριβώς για να έχουν το πρόσχημα ώστε να διατηρούν λιμάνια και στρατό στη Μεσόγειο. Το ίδιο έχουν πετύχει και στην Τουρκοκρατία της Μακεδονίας, στη γη όπου ο Ελληνισμός διεξάγει έναν άλλον σκληρό και αντίξοο πόλεμο από το 1904 κατά των Τούρκων και των Σλάβων, γράφοντας μια από τις λαμπρότερες σελίδες της νεοκρατικής ιστορίας του. Ο Μακεδονικός Αγώνας περνά την πιο κρίσιμη φάση του τον Μάρτη του 1905.

Εκατοντάδες Κρητικοί μάχονται στο Μακεδονικό χιόνι. Πολλοί είναι κομμιατικοί ή προσωπικοί φίλοι του Βενιζέλου, αλλά δεν εγκαταλείπουν τον αγώνα στο πλευρό των αδελφών παρ' ό,τι η ανάγκη τους καλεί στην Κρήτη. Ξέρουν ότι σε τίποτα δεν οφείλει ο αγώνας του Νότου αν δεν συνδυάζεται με αυτόν του Βορρά, ώστε να διασκορπιστεί στα πόδια της Ευρώπης η απόφαση του υπόδουλου Ελληνισμού να ενοποιηθεί. Σ' όλη τη διάρκεια του Θέρισσου η εκεί επανάσταση θα ενισχυθεί μόνο περιστασιακά από τους Κρήτες Μακεδονομάχους.

Στο Θέρισσο αρχικά στέλνεται η Χωροφυλακή, που έχει ξένους διοικητές. Οι περισσότεροι προσχωρούν στους αντίρροτους εγκαταλείποντας τον Ιταλό μοίραρχο τους να χαθεί στην περιοχή. Όταν από λάθος σκοτώνεται ένας Χωροφύλακας, ηθικεύεται με κάθε τιμή στο Θέρισσο και εκρονοούνται λόγοι!... Ωστόσο στο χωριό τα πράγματα για τον κινή

και αδιαίρετη που αποτελεί ένα κράτος. Το τρανό δίδαγμα ογδόντα χρόνια μετά έχει την ίδια χρησιμότητα αφού η Ελλάδα αντιμετωπίζει μια παρόμοια κρίση. Με το ίδιο πάντα σύνθημα ο Βενιζέλος τραβά κοντά του κι άλλους πολιτικούς (Σφακιανάκης, Πολυζωίδης, Χατζιδάκης, Στεργιάδης, Σαχλαμάνης, αλλά οι πολλοί της Κρητικής Βουλής και κυρίως οι Σφακιανοί παροικούν αντίθετο του. (Κοινωνικός, Δασκαλογιάννης, Πολυγεώργης (θα προσχωρήσει σύντομα), Παπαδόπουλος).

Προσπαθεί να πληροφορηθεί κάποιο από τις δύσκολες συνθήκες του 1905 από τον νησί για τις θέσεις του. Οι συνεργάτες του γράφουν ότι εργάζονταν περισσότερα από 20 ώρες το 24ωρο. Είναι από καιρό πολύ άρρωστος, δεν έχει καμιά άνεση και το χρώ του 1905 είναι ανεπαρκής (τα πάντα στην Κρήτη είναι την άνοιξη σκεπασμένα από χιόνι!...). Δεν έχει άλλοτε ξεπεράσει το πρόσφατο οικογενειακό του δράμα, όπου πεθαίνει στη γέννα η αγαπημένη του σύζυγος. Θα πετύχει να εξαπλωθεί το κίνημα κάτω από τις δυόσκολες συνθήκες. Ένοπλες κινήσεις στο Λασιθί καταστέλλονται, ενώ οι

το χωριό Ατσιπάτου, έξω από το Ρέθυμνο, οι Ρώσοι τους περιμένουν. Με νεκρό τον Στ. Μπάρη οι επαναστάτες θα περάσουν και μάλλον οι Ρώσοι τους βοηθούν τελικά να διαφύγουν. Αμέσως στο Μελιδόνι Ρεθύμνης ο Κυριάκος Μπαράνης με μεγάλη ομάδα πιάνει το χωριό. Η εξέγερση οδεύει να γίνει γενική και το κλίμα «Χάμπου» από το δάσκαλο στο Μελιδόνι, Πάνομο, ορίζει προειδοποιητικές βολές τους χαμηλές απειλώντας να το ισοπεδώσει. Ο Μπαράνης φεύγει και ενώνεται με τους Θερισσιανούς, αλλά τότε για στο Ρέθυμνο έχουν γίνει πολλά για να μείνουν χωρίς συνέπεια. Οι Μεγάλες Δυνάμεις αφού δεν μπορούν να καταστήσουν την επανάσταση (Ο Μάνος απαιτεί) τους Άγγλους ότι δεν τους φθάνουν ούτε 30.000 στρατός, ενώ όλοι οι ξένοι είναι μόνο 3.000 και καμιά δύναμη δεν έχει από τις δικές της η κάθε μια συγκριθείς, δυνατότητα να αποδώσει (αλλά), είναι τώρα υποχρεωμένες να διαπραγματευθούν με τον άστυμο, νεαρό δικηγόρο που μικροκομισμένος και άρρωστος, φλέγει πάντα από το ίδιο όραμα. Οι διαπραγματευτές αρχίζουν στις Μουρνιές (το χωριό του Βενιζέλου) και ο πρίγκιπας Γεώργιος είναι σα να μην υπάρχει πλέον. Κανείς δεν δείχνει να τον υπολογίζει.

Η Κρητική Βουλή που έχουν πλειοψηφία οι «καραβανίδες» (ο Βενιζέλος ανήκει στους «ξυπόλυτους»), για να μην απομονωθεί, προσπαθεί τώρα να «ξετεράσει» στις θέσεις και τις επαγγελίες του Βενιζέλου. Κηρύσσει η αυτή ένωση και ψηφίζει μια σειρά νόμων που την προωθούν ενώ μια άλλη σειρά νόμων περιορίζει στο ελάχιστο κάθε δικαιοδοσία του Γεωργίου. Οι νόμοι στην πραγματικότητα είναι παρόνομοι αφού παραβιάζουν το Σύνταγμα της Κρήτης, αλλά κανείς δεν ενδιαφέρεται για τέτοιες λεπτομέρειες. Στα Χανιά κλείνουν τα δικαστήρια και κάθε δημόσια υπηρεσία. Υψώνεται η Ελληνική σημαία και όποιος δοκιμάζει να την κατεβάσει, εκτελείται επί τόπου.

Γίνονται έρωνοι για τους αντίρροτους ενώ οι Μεγάλες Δυνάμεις αρχίζουν τις συλλήψεις. Οι φιλικές γεμίζουν, αλλά το κίνημα φροντίζουν. Ο Βενιζέλος έχει πετύχει και οι πολιτικοί του αντίπαλοι να εργάζονται για τον ίδιο σκοπό και τα δυο δηλαδή κόμματα να έχουν κοινό στόχο. Ο Γεώργιος δεν μπορεί πια να κάνει τίποτα. Τώρα έχει μείνει μόνος και απομονωμένος αυτός, αλλά ο Γεώργιος δεν είναι Βενιζέλος. Θα κάνει κι άλλο λάθος. Συγκροτεί ένα δικό του Σώμα τους «Δημοφρονούς». Τότε ο Βενιζέλος ειδοποιεί τις Μ.Δ. ότι η κίνηση του Γεωργίου σημαίνει εμφύλιο και αυτό θα γίνει αν ο πρίγκιπας δεν φύγει από την Κρήτη. Μπορεί να απειλεί τους πάντες και για τα πάντα από 700 μ. υψόμετρο. Οι Ρώσοι τότε κινούνται προς τον Βέιο, το δεύτερο κίτρο της επανάστασης. Η μάχη στο Ατσιπάτου θα μείνει η μοναδική εναντίον ξένου στρατού. Ο Αρχηγός της φρονιάς Βάσιμος Μακεδονομάχος Λεονίδης Παπαμαζέλιος είναι έτοιμος να σφάζει τους Ρώσους, αλλά με μια εκπληκτική κάθοδο ο Βενιζέλος προλαβαίνει το λάθος. Οι Ρώσοι αποσύρονται.

Οκτώβρη, η συμφωνία στις Μουρνιές είναι έτοιμη. Έτοιμη από τις συνθήκες ή από τον Άγγλο δάκτυλο που θέλουν ένα φιλικό τους (σαν αυτό με τον Βενιζέλο) καθεστώς αντί του Ρωσικού Γεωργίου; τότε γιατί δεν έδρασαν οι Γάλλοι; γιατί δεν προστάτησαν οι Ρώσοι τα συμφέροντά τους; οι φιλοβασιλικοί ιστορικοί θα μιλήσουν για σκανδαλώδη συμπεριφορά της Αγγλίας. Αυτή τον έβαλε στο Θέρισσο, η Αγγλία τα παροθέτησε όλα. Η αλήθεια είναι πιο φανερό. Ανταποδοτική. Ο Βενιζέλος έχει προβλέψει όχι μόνο την έλλειψη και την αδυναμία τους να συνεννοηθούν και να τον πολεμήσουν ενωμένες, αφού δεν αφήνουν τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντά τους. Άλλοτε και οι κατηγορίες για συμπαιγνία με την Αγγλία

ΚΡΗΤΗΝ ΥΜΝΗΣΩΜΕΝ

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΔΗΜ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ

«Την εκατόμηνη Κρήτην υμνήσωμεν την εξανθίσασαν άνθητα τίμια».

Ένα απ' αυτά, τα τίμια άνθη ήσουν και Συ αξέχαστε φίλε - ασύντεκεν, όπως Σε προσφώνουσα και χαμογελοῦσες μ' εκείνο το σεμνό και πολιτισμένο κρητικό χαμόγελο, γεμάτος ικανοποίηση, γιατί ήξερες πόσο σ' αγαπούσα, Σένα και παν Κρητικό στοιχείο. Είχες μέσα Σου όλη την Λεβεντιά της Κρητικής ψυχής, όπως την περιγράφει ο αξέχαστος Μουρέλος στο βιβλίο του, που μου χάρισε στο 1939, για ένα «ΥΜΝΟ (μου) προς τον ΚΡΗΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΝ» που εδημοσίευσας σ' εφημερίδα του Ηρακλείου και που είχε στείλει σε καμιά 20αριά Προέδρους και Δημάρχους της Κρήτης.

Πολλές φορές, μ' είχες καλέσει μ' επιστολές στο σπίτι Σου —Κάτω Σύμη Βιάνου—, κι εγώ δεν εύρισκα κουράγιο ναρβώ να «τα ρημαγμένα δώδεκα χωριά» της έδωξης κι αλύγιστης Πατρίδας Σου, αν και πάντα λιμπιζόμουνα.

Χαρά στα μάτια ν' αξιωθού την Κρήτη να τη δούνε». Χιλιάδες μπράβο στη Κοινότητα Κάτω Σύμης και στο ανταξίο κοπέλι του τον γερό άλλο υπέροχο Κρητικό άνθρωπο, για την πρωτοβουλία τους. Τώρα αν πάω στο χωριό Σου θα μούρχειται στο μου μου ο ποιητής «Τα Κρητικά τα χόματα, όπου και να τα σκάψης, αίμα παλληκαριών θα βρης — κόκκαλα θα ξεθάψης».

Κι ήσουν παληκάρη απ' τα λίγα, λαϊκός αγωνιστής — θαυμαστός άνθρωπος! λαμπρός συ-

νάδελφος - Στρατιώτης, που τίμησες τον ελλ. Στρατό με αίσθημα Κρητικό, κι όχι σαν μισοφόρος όπως τόσο άλλοι «Εθνικόφρονες ξεπουλητάδες της Πατρίδας» αλλά όπως την έννοιωθε εκείνος ο Μέγιστος των Μεγάλων Συμπατριώτης Σου, που «άνοθε και φλόγιζε όλον την καρδιά», για μια Μεγάλη Ελλάδα, των δύο Ηπείρων και των πέπε Θαλασσών, που η Κρήτη πάντα πρωτοστατούσε, όπως και στον Μακεδονικό αγώνα με τους τρεις χιλιάδες Κρητικούς που προσέφερε. Για όλα αυτά, τις θυσίες: τα δεινά Σου Κρήτη μου, ποιά χείλη θα μπορέσουν να τα μνήσουν; Όχι δέβαια, η Εταιρεία Μακεδονικών «σπουδών»...

Τώρα, αξέχαστε φίλε, στην προτομή Σου με το αγέρωχο ύφος Σου, που θα χτυπάνε τα χιόνια κι οι βροχές, εγώ θα διακρίνω με Υπερφάνεια για λογαριασμό Σου, γιατί θα θυμάμαι το «και σε χτυπάν τα κύματα και δέρνει Σε ο Βορράς, Χώρα Ιερή της Λευτεριάς και της Παλληκαριάς, αθάνατο νησί».

Και Συ αδάνας απ' το υπερπέραν θα είσαι υπερήφανος γιατί έκανες με θυσία της ζωής Σου το καθήκον Σου στη Πατρίδα και κατά τρόπο Κρητικό και θα θυμάσαι αυτούς που Σε αγαπήσανε — σαν κι εμένα που κι εγώ ακόμα θα σ' αγαπά, και θα παραπονιέμαι για την αδυσώπητη Μοίρα, που θάθελα να μη πεθάνης Ποτέ. Αλλά κι έτσι ακόμα είσαι ΑΘΑΝΑΤΟΣ.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ
Στρατιώτης της Ελλάδας

Ο Θέρισσος σε σκίτσο της εποχής: Πάνω από τα οστά των νεκρών των Κρητικών επαναστάσεων έρχονται οι συνεχιστές τους να κηρύξουν την Ένωση. Οι Μεγάλες Δυνάμεις κρατούν το ψήφισμα και η Ελλάδα περιμένει με αγωνία.

σκληρό και αποφασισμένο αντίρροτο και τότε σε διαλλακτικό πολιτικό. Στο μεταξύ όλα τα σχέδια του Γεωργίου στα Χανιά αποτυγχάνουν. Η βασίλισσα Όλγα που φθάνει για να επηρεάσει το λαό, αναγκάζεται να φύγει χωρίς και νύχτα. Η μητέρα του Μάνου αποπειρείται έναν γυναικείο αγώνα να τη συναντήσει. Η Μάνου είναι μέλος της αυλής της Όλγας. Ο Γεώργιος απορριπτεται και από το μουσουλμανικό στοιχείο του νησιού που δεν θέλει να πάρει μέρος στη διένεξη ώστε μην υποστεί συνέπειες αφού δεν γνωρίζει ποιός νικητής θα βγει από την κρίση.

Σφακικά φθάνουν στο Θέρισσο Ηπειρώτες. Η εξέγερση παίρνει τώρα μια πανελλαδική μορφή που κανείς δεν μπορεί να την αγνοήσει. Επτά χρόνια αργότερα οι Κρητικοί θα ανταποδώσουν με ποταμιοί αίματος στους ατελεύθε θωπικούς αγώνες του 1912 στην Ήπειρο, την προσφορά αυτή των αδελφών τους. Το 1905 οι Ηπειρώτες θα διακηρύξουν με τη δική τους παρουσία ότι αποτελούν μέλος του εθνικού κορμού, μέλος θεωρούν και την Κρήτη και θα αγωνιστούν για μια γη ενιαία

ΡΑΒΟΝΤΑΙ
ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΣΤΟΛΕΣ
ΑΝΔΡΙΚΕΣ - ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ

Υπό ειδικευμένου
Συμπατριώτη μας τεχνίτη
Πληροφορίες: Τηλ. 56.16.921

ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΚΡΗΣΙΑ ΤΥΡΙΑ ΑΒΑΧΑΝΤΙΚΑ ΕΛΑΙΑ

ΤΣΙΚΟΥΑΙΑ ΠΑΣΙΜΑΡΙΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ
ΙΦΙΓΕΝΕΙΑΣ 21-23 ΚΑΛΛΙΘΕΑ
ΤΗΛ. 95-90-944 - ΑΘΗΝΑΙ

να είναι σωστές, οι κατηγορίες θα πρέπει να μας πουν γιατί το εθνικό συμφέρον συμβαδίζει με την παρουσία του Γεωργίου, πόσο αυτός προχώρησε την ιδέα της ένοσης και πόσο οι συνθήκες που τη δημιουργήσαν θα είχαν ποτέ γεννηθεί αν έλειπε ο Θέρισσος. Γιατί η συμφωνία που επόχεται τελικά το Νοέμβρη, οκτώ μήνες μετά την κήρυξη της επανάστασης και το τελικό σχέδιο που θα υπογραφεί δυο χρόνια μετά, θα αποτελεί τελικά μια άτυπη ένωση. Ο Γεώργιος βέβαια θα φύγει και αριστοτής στη θέση του θα έλθει ο Αλ. Ζαΐμης.

Μεθοδικά, αποφασισμένα, μέσα από κίνδυνους και με θυσίες, Βορράς και Νότος, Μακεδονία και Κρήτη θα κάνουν μαζί το μεγάλο άλμα στην ενοποίηση της Ελλάδος. Μένει ακόμα ένας μακρύς δρόμος, το ίδιο δύσκολος και επικίνδυνος όπως το όραμα να πάρει σάρκα και οστά. Ο Θέρισσος δεν θα κριθεί μόνο από την οκτάμηνη διάρκειά του, αλλά και για ότι στη συνέχεια θα δημιουργήσει. Ότι επέδειξε και ότι δίδαξε θα μείνουν στους αιώνες ένας φάρος, που θα σηματοδοτεί και θα δείχνει την πορεία στην κάθε εποχή, στην κάθε αντιξοότητα. Το πάθος και η πίστη Εσείνων των λίγων, η σοφροσύνη και η τόλη τους, το θάρρος και μαζί η υπομονή τους έφεραν το 1913 την ένωση, αλλά σήμερα, ογδόντα χρόνια από τις 10 Μάρτη στο παγωμένο Θέρισσο, τα

ΚΡΗΤΙΚΟ ΒΗΜΑ

Μηνιαία
Πολιτική, Οικονομική
και Κοινωνική Έπιθεώρηση

Εκδότης - Ίδιοκτήτης
Διότης Υπεύθυνος
ΕΜΜ. ΚΑΛΥΒΙΑΝΑΚΗΣ
Γραφ.: Κλεισθένους 17
Τ. 105 52
Τηλ.: 32.40.266

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡΧ. 20

Υπεύθυνος Τυπογραφείου:
ΘΕΜΟΣ Γ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ
Γερανού 7, (2ος όροφος)
Τηλέφωνο: 52.46.855

Έτήσια Συνδρομή:

Δρχ.	500
Ίδιόχειροι	2.000
Στάλματα	5.000
Δολλ. Η.Π.Α.	50